

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

24. aprill 2018*

Eelotsusetaotlus – Varjupaigapoliitika – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 4 – Direktiiv 2004/83/EÜ – Artikli 2 punkt e – Täiendava kaitse saamise tingimused – Artikli 15 punkt b – Taotleja vaimse tervise tõsise kahjustumise oht päritoluriiki tagasisaatmise korral – Isik, keda on tema päritoluriigis piinatud

Kohtuasjas C-353/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Supreme Court of the United Kingdomi (Ühendkuningriigi kõrgeim kohus) 22. juuni 2016. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 27. juunil 2016, menetluses

MP

versus

Secretary of State for the Home Department,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident A. Tizzano, kodade presidendid R. Silva de Lapuerta, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, E. Levits ja C. Vajda, kohtunikud E. Juhász, A. Borg Barthet, M. Berger, K. Jürimäe, C. Lycourgos (ettekandja) ja M. Vilaras,

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades kirjalikku menetlust ja 12. septembri 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- MP, esindajad: *barrister* A. Mackenzie, *barrister* T. Tridimas, *solicitor* A. Gananathan ja R. Husain, QC,
- Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: S. Brandon, keda abistas *barrister* B. Lask,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Condou-Durande ja M. Wilderspin,

olles 24. oktoobri 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: inglise.

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/83/EÜ miinimumnõuete kohta, mida kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad täitma, et saada pagulase või muul põhjusel rahvusvahelist kaitset vajava isiku staatus, ja antava kaitse sisu kohta (ELT 2004, L 304, lk 12; ELT eriväljaanne 19/07, lk 96), artikli 2 punkti e ja artikli 15 punkti b.
- 2 Eelotsusetaotlus on esitatud MP ja Secretary of State for the Home Departmenti (siseminister, Ühendkuningriik) vahelises vaidluses MP varjupaigataotluse rahuldamata jätmise üle.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

EIÕK

- 3 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikkel 3 sätestab:

„Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.“

Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon

- 4 New Yorgis 10. detsembril 1984 vastu võetud piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni (edaspidi „piinamisvastane konventsioon“) põhjenduse 6 kohaselt on konventsiooni eesmärk, et „võitlus piinamise ja muu ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastu muutuks kogu maailmas tõhusamaks“.

- 5 Konventsiooni artikli 2 lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Osalisriik võtab tõhusaid seadusandlikke, haldus-, kohtu- ja muid meetmeid, et ära hoida piinamisi oma jurisdiktsiooni all oleval territooriumil.

2. Piinamist ei saa õigustada mitte mingisugused erandlikud asjaolud: ei sõda ega sõjaoh, ei sisemine poliitiline ebastabiilsus ega erakorraline olukord.“

- 6 Mainitud konventsiooni artikkel 3 näeb ette:

„1. Osalisriik ei tohi ühtki isikut teise riiki välja või tagasi saata („*refouler*“) ega teda teisele riigile välja anda, kui on põhjendatud alus arvata, et seal võib teda ähvardada piinamine.

2. Sellise võimaluse kindlakstegemisel arvestab pädev asutus kõiki asjaolusid, kaasa arvatud sellised juhud, kui nimetatud teises riigis rikutakse pidevalt jöhkralt, jämedalt ja massiliselt inimõigusi.“

- 7 Konventsiooni artikli 14 lõige 1 sätestab:

„Osalisriik tagab oma õigussüsteemi abil, et piinamise ohvri kannatused heastatakse ja et tal oleks õigus saada õiglasi ja küllaldast hüvitist, sealhulgas vahendeid võimalikult täielikuks rehabilitatsiooniks. Kui ohver piinamise tagajärjel suri, on hüvitise saamise õigus tema ülalpeetavatel.“

Liidu õigus

Direktiiv 2004/83

8 Direktiivi 2004/83 põhjendustes 6 ja 25 on märgitud:

„(6) Käesoleva direktiivi põhieesmärk on ühelt poolt tagada, et liikmesriigid kohaldavad ühiseid kriteeriume isikute tuvastamiseks, kellel on tõeline vajadus rahvusvahelise kaitse järele, ja teiselt poolt tagada, et neile isikutele on kõigis liikmesriikides kättesaadav hüvitiste minimaalne tase.

[...]

(25) On tarvis kehtestada kriteeriumid, mille alusel tunnustatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate õigust täiendavale kaitsele. Need kriteeriumid peaksid lähtuma rahvusvahelistest kohustustest inimõigustega seotud instrumentide ja liikmesriikides rakendatavate tavade alusel.“

9 Selle direktiivi artikkel 2 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

e) *täiendava kaitse nõuetele vastav isik* – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta isik, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kellega seoses on ilmnunud põhjendatud alus arvata, et asjaomane isik seisaks oma päritoluriiki või kodakondsuseta isiku puhul varasema alalise elukoha riiki tagasipöördumisel silmitsi reaalse ohuga kannatada tõsist kahju vastavalt artiklile 15 ja kelle suhtes ei kohaldata artikli 17 lõikeid 1 ja 2, ning kes ei saa või kõnealuse ohu tõttu ei taha anda ennast nimetatud riigi kaitse alla;

[...]“

10 Direktiivi artikli 4 lõige 4 sätestab:

„Asjaolu, et taotlejale on juba osaks saanud tagakiusamine või tõsine kahju või tagakiusamise või tõsise kahju otsene ähvardus, on arvestatav märk taotleja põhjendatud tagakiusamishirmu või tõsise kahju kannatamise reaalse ohu kohta, [välja arvatud juhul,] kui puudub mõjuv põhjus arvata, et kõnealune tagakiusamine või tõsine kahju ei kordu.“ [Tsitati on parandatud Euroopa Kohtus/Üldkohtus, kuna direktiivi eestikeelne tõlge on ekslik].

11 Sama direktiivi artikkel 6 sätestab:

„Tagakiusajad või tõsise kahju põhjustajad on muu hulgas järgmised:

a) riik;

b) riiki või olulist osa riigi territooriumist valitsevad parteid või organisatsioonid;

c) mitteriiklikud osalised, kui on võimalik tõestada, et punktides a ja b nimetatud osalised, sealhulgas rahvusvahelised organisatsioonid, ei saa või ei taha pakkuda kaitset tagakiusamise või tõsise kahju eest vastavalt artikli 7 määratlusele.“

12 Direktiivi 2004/83 artikkel 15 näeb ette:

„Tõsine kahju seisneb järgmises:

- a) surmanuhtlus või hukkamine või
- b) taotleja piinamine või ebainimlik või väärikut alandav kohtlemine või karistamine päritoluriigis või
- c) tõsine ja individuaalne oht tsiviilisiku elule või isikupuutumatusale juhusliku vägivalda tõttu rahvusvahelise või riigisisese relvastatud kokkupõrke puhul.“

13 Selle direktiivi artikkel 16 sätestab:

„1. Kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku õigus täiendavale kaitsele lõpeb, kui täiendava kaitse seisundi andmiseni viinud asjaolud on lakanud olemast või on muutunud sel määral, et kaitse ei ole enam vajalik.

2. Lõike 1 kohaldamisel võtavad liikmesriigid arvesse, kas asjaolude muutumine on nii olulise ja püsiva iseloomuga, et täiendava kaitse nõuetele vastavat isikut ei ohusta enam realselt tõsine kahju.“

14 Direktiivi artikkel 18 sätestab:

„Liikmesriigid annavad täiendava kaitse seisundi kolmanda riigi kodanikule või kodakondsuseta isikule, kellel on õigus täiendavale kaitsele kooskõlas II ja V peatükiga.“

Direktiiv 2008/115/EÜ

15 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98) artikkel 5 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesoleva direktiivi rakendamisel võtavad liikmesriigid nõuetekohaselt arvesse:

- a) lapse parimaid huve,
- b) perekonnaelu,
- c) asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit

ning järgivad mittetagasisaatmise põhimõtet.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

16 Sri Lanka kodanik MP, kes saabus Ühendkuningriiki 2005. aasta jaanuaris, sai seal üliõpilase elamisloa kehtivusega kuni 30. septembrini 2008.

17 MP esitas 5. jaanuaril 2009 varjupaigataotluse, väites sisuliselt, et Sri Lanka julgeolekujõud on teda selle tõttu kinni pidanud ja piinanud, et ta on organisatsiooni Tamil Eelami Vabadusvõitluse Tiigrid liige, ning et kui ta Sri Lankale tagasi pöördub, võidakse teda taas samal põhjusel väärkohelda.

- 18 Liikmesriigi pädev asutus jättis selle taotluse oma 23. veebruari 2009. aasta otsusega rahuldamata, kuna ta ei nõustunud väitega, et MP pakuks Sri Lanka võimudele endiselt huvi või et teda ohustaks tema päritoluriiki tagasisaatmisel uuesti väärkohtlemine.
- 19 MP kaebas selle otsuse edasi Upper Tribunalile (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaasjade kolleegium), Ühendkuningriik). Nimetatud kohtu käsutuses olid tõendid selle kohta, et kaebaja kannatas piinamise järelmõjude käes, et tal oli raske posttraumaatiline stressihäire ja raske depressioon, et tal ilmnes suur kalduvus enesetapule ning tal näis olevat tõsine kavatsus ennast ära tappa, kui ta peaks Sri Lankale tagasi pöörduma.
- 20 Kuigi Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaasjade kolleegium)) nõustus sellega, et kaebajal on reaalne hirm naasta Sri Lankale ning et tal on varasema piinamise tõttu raskusi usaldada ametiisikuid või nendega suhelda, seda isegi Ühendkuningriigis, jättis see kohus MP kaebuse rahuldamata osas, milles see põhines 28. juulil 1951 Genfis allkirjastatud pagulasseisundi konventsioonil (*United Nations Treaty Series*, 189. kd, lk 150, nr 2545 (1954)) ja direktiivil 2004/83. See kohus ei nõustunud nimelt sellega, et MP pakuks Sri Lanka võimudele endiselt huvi.
- 21 Samas rahuldab kohus siiski MP kaebuse osas, milles see põhines EIÕK artiklil 3. Ta märkis sisuliselt, et kui MP saadetakse tagasi Sri Lankale, antakse ta selle riigi tervishoiuasutuste hoole alla, et Sri Lankal praktiseerib kokku vaid 25 psühhiaatrit ning et kuigi leidub mõningaid vaimse tervise asutusi, ilmneb United Kingdom Border Agency (Ühendkuningriigi piirivalveamet) teabest, et vaimsele tervisele määratud raha läheb tegelikkuses vaid suurtes linnades asuvatele suurtele vaimse tervise institutsioonidele, kuhu on võimatu pääseda ja mis ei paku sobivat ravi vaimselt haigetele inimestele. Neil tingimustel leidis nimetatud kohus, et kuigi MP võiks põhimõtteliselt Sri Lankale tagasi saata, ilma et see tagasisaatmine iseenesest teda kahjustaks, satuks ta sinna jõudes Sri Lanka vaimse tervise asutuste hoole alla, mistõttu oleks tagasisaatmine arvestades tema vaimuhaiguse raskust ja seda, et sellele haigusele on võimatu saada sobivat ravi, vastuolus EIÕK artikliga 3.
- 22 Upper Tribunali (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaasjade kolleegium)) otsus kinnitati Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilosakond), Ühendkuningriik) otsusega. Viimati nimetatud kohus leidis, et direktiivi 2004/83 eesmärk ei ole hõlmata EIÕK artikli 3 kohaldamisalasse kuuluvaid juhtusid, mille puhul esineb tervise kahjustumise või enesetapu-, mitte aga tagakiusamisoht.
- 23 MP kaebas selle kohtuotsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule. See kohus märgib, et kaebuse eesmärk on teada saada, kas MP võib saada direktiivi 2004/83 artiklites 2 ja 15 nimetatud täiendavat kaitset.
- 24 MP väidab, et Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (kõrgem kohus (sisserände- ja varjupaigaasjade kolleegium)) ja Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales) (tsiviilosakond)) tõlgendasid direktiivi 2004/83 kohaldamisala liiga kitsalt. Ta väidab, et tema vaimuhaigust ei saa pidada loomulikult tekkinuks, kuna see on Sri Lanka ametivõimude meelevaldsel toimunud piinamise tagajärg, ning seega oleks tulnud talle anda täiendav kaitse, arvestades seda, et need ametivõimud on teda väärkohelnud, ja seda, et Sri Lankal puudub infrastruktuur, mis võimaldaks selle väärkohtlemise tagajärjel tekkinud tervisehäireid ravida. Seevastu ei oma erilist tähtsust asjaolu, et enam ei ähvarda teda tema praeguse tervises seisundi põhjustanud väärkohtlemise kordumine.
- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et seda küsimust ei ole veel täpsemalt käsitletud ei Euroopa Kohus – eelkõige puudub see 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsuses *M'Bodj* (C-542/13, EU:C:2014:2452) – ega ka Euroopa Inimõiguste Kohus.

- 26 Nendel asjaoludel otsustas Supreme Court of the United Kingdom (Ühendkuningriigi kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 2004/83 artikli 2 punktis e antud määratlus koostoimes artikli 15 punktiga b hõlmab reaalselt ohtu, et kaebaja päritoluriiki tagasisaatmise korral kannataks ta tõsist kahju füüsilisele või vaimsele tervisele, tulenevalt tema varasemast piinamisest või ebainimlikust või väärikust alandavast kohtlemisest, mille eest päritoluriik on vastutav?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 27 Direktiivi 2004/83 artikli 18 kohaselt annavad liikmesriigid täiendava kaitse seisundi kolmanda riigi kodanikule, kes vastab sellise kaitse saamise tingimustele.
- 28 Selles osas tuleb märkida, et nimetatud direktiivi artikli 2 punkti e kohaselt võib kolmanda riigi kodanik täiendava kaitse saada vaid siis, kui on põhjendatult alust arvata, et ta seisaks asjaomasesse riiki tagasisaatmise korral silmitsi reaalse ohuga kannatada üht liiki kahju nendest kolmest tõsise kahju liigist, mis on määratletud direktiivi artiklis 15 (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus M'Bodj, C-542/13, EU:C:2014:2452, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 29 Direktiivi 2004/83 artiklis 15 määratletud tõsise kahju liikide hulgas on selle artikli punktis b nimetatud taotleja piinamine või ebainimlik või väärikust alandav kohtlemine või karistamine päritoluriigis.
- 30 Selles kontekstis tuleb märkida esiteks, et pelk asjaolu, et minevikus on kõnealuse isiku päritoluriigi ametivõimud teda piinanud, ei anna alust selleks, et tunnustada tema õigust täiendavale kaitsele ajal, mil reaalselt ohtu, et selline piinamine leiaks sellesse riiki tagasisaatmisel taas aset, enam ei ole.
- 31 Vastavalt direktiivi 2004/83 artikli 2 punktile e on täiendava kaitse korra eesmärk kaitsta isikut reaalse ohu eest kannatada päritoluriiki tagasisaatmise korral tõsist kahju, mis tähendab, et on põhjendatult alust arvata, et asjaomane isik seisaks nimetatud riiki tagasisaatmise korral silmitsi sellise ohuga.
- 32 Sellist tõlgendust kinnitab direktiivi 2004/83 üldine ülesehitus.
- 33 Nimelt, kuigi direktiivi 2004/83 artikli 4 lõike 4 kohaselt kujutab varasem tõsise kahju tekitamine endast arvestatavat märki sellest, et taotleja võib taas kannatada tõsist kahju, täpsustab sama säte siiski, et see ei ole nii juhul, kui on mõjuv põhjus arvata, et kõnealune tõsine kahju ei kordu või ei jätku.
- 34 Lisaks lõpeb nimetatud direktiivi artikli 16 kohaselt täiendav kaitse, kui täiendava kaitse seisundi andmiseni viinud asjaolud on lakanud olemast või on muutunud sel määral, et kaitse ei ole enam vajalik.
- 35 Samas tuleb teiseks märkida, et Euroopa Kohtule esitatud toimikus sisalduvate andmete põhjal puudutab eelotsusetaotlus kolmanda riigi kodanikku, kes mitte üksnes ei ole minevikus kannatanud tema päritoluriigi ametiasutuste toimepandud piinamise all, vaid lisaks sellele – isegi kui ohtu, et selline piinamine leiaks sellesse riiki tagasisaatmisel taas aset, enam ei ole – kannatab ta veel praegu minevikus toimunud piinamisest tulenevate psühholoogiliste järelmõjude all, mis nõuetekohaselt tõendatud meditsiiniliste hinnangute kohaselt tugevneksid tema tagasisaatmise korral märgatavalt, tekitades tõsise ohu, et see kodanik sooritab enesetapu.
- 36 Sellega seoses tuleb tõdeda, et direktiivi 2004/83 artikli 15 punkti b tuleb tõlgendada ja kohaldada järgides õigusi, mille tagab Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 4, mis väljendab ühte liidu ja liikmesriikide põhiväärtustest ja on absoluutne, kuna see põhiväärtus on otseselt seotud

inimväärikuse austamisega, millele viitab harta artikkel 1 (vt selle kohta 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru, C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punktid 85–87, ning 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punkt 59).

- 37 Lisaks tuleb märkida, et harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on harta artikliga 4 tagatud õigustel tulenevalt sellest, et need vastavad EIÕK artikliga 3 tagatud õigustele, sama tähendus ja ulatus, mis neile on antud EIÕK artikliga 3.
- 38 Samas nähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast EIÕK artikli 3 kohta, et kannatus, mida põhjustab loomulikult tekkinud haigus, olgu see siis füüsiline või vaimne, võib kuuluda selle artikli kohaldamisalasse, kui seda suurendab või võib suurendada kohtlemine, mis on tingitud kinnipidamistingimustest, väljasaatmisest või muudest meetmetest, mille eest võib vastutavaks pidada ametivõime, ja seda tingimusel, et seotud kannatused ületavad teatud selles artiklis nõutud raskusastet (vt selle kohta EIK 13. detsembri 2016. aasta otsus Paposhvili vs. Belgia, CE:ECHR:2016:1213JUD004173810, punktid 174 ja 175; 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt., C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punkt 68).
- 39 Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt peab olukord olema sama tõsine, et EIÕK artikkel 3 keelaks sellise isiku väljasaatmise, kelle haigus ei ole tekkinud loomulikult teel, juhtudel, mil väljasaatmise korral isikut ähvardav ravi puudumine ei tulene selle riigi tahtlikust tegevusest või tegevusetusest, kuhu isik saadeti (vt selle kohta EIK 29. jaanuari 2013. aasta otsus S. H. H. vs. Ühendkuningriik, CE:ECHR:2013:0129JUD006036710, punkt 89).
- 40 Mis konkreetsemalt puutub raskusastmesse, mis on vajalik selleks, et tuvastada EIÕK artikli 3 rikkumine, siis tuleneb Euroopa Inimõiguste Kohtu hilisemast praktikast, et selle sättega on vastuolus, kui välja saadetakse raskesti haige isik, kellel esineb peatse surma oht või kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et vaatamata sellele, et peatse surma ohtu ei ole, esineb tal sihtriigis sobiva ravi puudumise või selle tõttu, et ravi pole talle seal kättesaadav, reaalne oht tema tervises seisundi olulisele, kiirele ja pöördumatule halvenemisele, mis toob kaasa suuri kannatusi või tema oodatava eluea olulise lühenemise (vt selle kohta EIK 13. detsembri 2016. aasta otsus Paposhvili vs. Belgia, CE:ECHR:2016:1213JUD004173810, punktid 178 ja 183).
- 41 Samadel kaalutlustel tuleb harta artiklit 4 tõlgendada nii, et sellise kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine, kellel on eriti raske psüühiline või füüsiline haigus, kujutab endast ebainimlikku ja alandavat kohtlemist selle artikli tähenduses, kui sellega kaasneb reaalne ja tõendatud oht nimetatud isiku tervise oluliseks ja pöördumatuks halvenemiseks (vt analoogia alusel 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punkt 74). Sama järelduse saab teha harta artikli 19 lõike 2 kohaldamise kohta, mille kohaselt ei tohi kedagi tagasi saata riiki, kus teda tõsiselt ohustab ebainimlik või alandav kohtlemine.
- 42 Euroopa Kohus on sellega seoses otsustanud, et eriti kui on tegemist raske psühhiaatriline haigusega, ei saa piirduda üksnes nende tagajärgedega, mis võivad olla asjaomase isiku füüsilisel üleviimisel ühest liikmesriigist teise, vaid arvesse tuleb võtta kõiki selle väljasaatmisega kaasnevaid tõsiseid ja parandamatuid tagajärgi (vt analoogia alusel 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punkt 76). Siinkohal tuleb lisada, et arvestades, kui oluline on piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, mis on ette nähtud harta artiklis 4, tuleb erilist tähelepanu pöörata selliste isikute erilisele haavatavusele, kelle psühholoogilised kannatused, mis võivad väljasaatmise korral suurened, on põhjustatud piinamisest või ebainimlikust või väarikust alandavast kohtlemisest nende päritoluriigis.
- 43 Sellest järeldub, et harta artikliga 4 ja artikli 19 lõikega 2, tõlgendatuna koostoimes EIÕK artikliga 3, on vastuolus, kui liikmesriik saadab kolmanda riigi kodaniku välja ning see väljasaatmine viiks sisuliselt selleni, et vaimsed häired, mille all see isik kannatab, suurenevad märkimisväärselt ja pöördumatult, eriti siis, kui – nagu käesoleval juhul – see halvenemine seaks ohtu isegi tema elu.

- 44 Pealegi on Euroopa Kohus juba leidnud, et sellistel väga erandlikel juhtudel võiks rasket haigust põdeva kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine riiki, kus puuduvad sobivad ravivõimalused, tähendada mittetagasisaatmise põhimõtte rikkumist ja seega direktiivi 2008/115 artikli 5 - tõlgendatuna koosmõjus harta artikliga 19 - rikkumist (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus *Abdida*, C-562/13, EU:C:2014:2453, punkt 48).
- 45 Samas nähtub eelotsusetaotlusest, et liikmesriigi kohtud on leidnud, et MP tagasisaatmine Ühendkuningriigist Sri Lankale oleks EIÕK artikliga 3 vastuolus. Seega ei puuduta käesolev kohtuasi mitte kaitset väljasaatmise vastu, mis EIÕK artikli 3 kohaselt tuleneb keelust allutada isikut ebainimlikule või alandavale kohtlemisele, vaid eraldiseisvast küsimusest, kas vastuvõttev liikmesriik peab direktiivis 2004/83 ette nähtud täiendava kaitse seisundi andma kolmanda riigi kodanikule, keda ametivõimud on tema päritoluriigis piinanud ja kelle puhul rasked psühholoogilised järelmõjud võivad nimetatud riiki tagasisaatmise korral märgatavalt tugevneda, tekitades tõsise ohu, et see isik sooritab enesetapu.
- 46 Tõsi on ka see, et Euroopa Kohus on juba leidnud, et asjaolu, et EIÕK artikliga 3 – nagu sai märgitud käesoleva kohtuotsuse punktides 39–41 – on väga erandlikel juhtudel vastuolus, kui rasket haigust põdev kolmanda riigi kodanik saata tagasi riiki, kus puuduvad sobivad ravivõimalused, ei tähenda seda, et talle tuleb anda luba elada liikmesriigis direktiivis 2004/83 ette nähtud täiendava kaitse alusel (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus *M'Bodj*, C-542/13, EU:C:2014:2452, punkt 40).
- 47 Samas tuleb märkida, et erinevalt kohtuasjast, milles tehti 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus *M'Bodj* (C-542/13, EU:C:2014:2452), mis puudutas kolmanda riigi kodanikku, kes oli langenud kallale tungi ohvriks elukohaliikmesriigis, puudutab käesolev kohtuasi kolmanda riigi kodanikku, keda on ametivõimud piinanud tema päritoluriigis ning kes nõuetekohaselt tõendatud meditsiiniliste hinnangute kohaselt kannatab jätkuvalt posttraumaatiliste järelmõjude all, mis võivad sellesse riiki tagasisaatmise korral märkimisväärselt ja pöördumatult suureneda, seades ohtu isegi tema elu.
- 48 Neil tingimustel on asjaolud, mida tuleb direktiivi 2004/83 artikli 15 punkti b tõlgendamisel arvesse võtta, nii asjaolu, mis põhjustas kolmanda riigi kodaniku praeguse terviseseisundi sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav – nimelt tõsiasi, et minevikus on tema päritoluriigi ametivõimud teda piinanud –, kui ka tõik, et sellesse riiki tagasisaatmise korral tugevneksid märgatavalt tema psüühikahäired, mis ilmnesid piinamise tõttu tekkinud psühholoogilise trauma tagajärjel, mille all ta ikka veel kannatab.
- 49 Siiski ei saa sellist häirete märgatavat tugevnemist iseenesest pidada nimetatud kodaniku ebainimlikuks või väarikust alandavaks kohtlemiseks tema päritoluriigis direktiivi artikli 15 punkti b tähenduses.
- 50 Selles osas tuleb – nagu soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus – uurida, millist mõju võib avaldada see, et kõnealuse isiku päritoluriigis puudub infrastruktuur, mis võimaldaks talle selle riigi ametivõimude poolse piinamise tagajärjel tekkinud füüsilisi või psühholoogilisi järelmõjusid nõuetekohaselt ravida.
- 51 Siinkohal tuleb märkida, et Euroopa Kohus on juba leidnud, et direktiivi 2004/83 artikli 15 punktis b viidatud tõsine kahju ei saa tuleneda lihtsalt päritoluriigi tervishoiusüsteemi üldisest puudulikkusest. Raskelt haige kolmanda riigi kodaniku terviseseisundi halvenemise oht, mis on tingitud sobiva ravi puudumisest päritoluriigis – juhul, kui tervishoiuteenuseid ei tehta sellele kolmanda riigi kodaniku jaoks tahtlikult kättesaamatuks –, ei ole piisav alus talle täiendava kaitse andmiseks (vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus *M'Bodj*, C-542/13, EU:C:2014:2452, punktid 35 ja 36).
- 52 Hindamaks, kas kolmanda riigi kodanikul, keda on tema päritoluriigi ametivõimud minevikus piinanud, on sellesse riiki tagasisaatmisel reaalne oht, et talle tahtlikult ei võimaldata nende ametivõimude poolse piinamise tagajärjel tekkinud füüsilistele või psühholoogilistele järelmõjudele vastavat ravi, tuleb,

arvestades käesoleva kohtuotsuse punktis 50 ja direktiivi 2004/83 põhjenduses 25 täpsustatud – mille kohaselt määratakse täiendava kaitse andmise kriteeriumid kindlaks rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate instrumentide alusel –, lähtuda piinamisvastase konventsiooni artiklist 14.

- 53 Selle artikli kohaselt tagavad osalisriigid oma õigussüsteemi abil, et piinamise ohvril on õigus saada hüvitist, sealhulgas vahendeid võimalikult täielikuks rehabilitatsiooniks.
- 54 Selles osas tuleb siiski nentida, et direktiivis 2004/83 ette nähtud kord ja piinamisvastases konventsioonis ette nähtud kord taotlevad erinevaid eesmärke ja kehtestavad selgelt eraldiseisvad kaitsemehhanismid (vt analoogia alusel 30. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Diakité, C-285/12, EU:C:2014:39, punkt 24).
- 55 Nagu piinamisvastase konventsiooni põhjendusest 6 ja artiklist 2 tuleneb, on selle konventsiooni peamine eesmärk muuta võitlus piinamise ja muu ebainimliku või väarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastu kogu maailmas tõhusamaks, hoides ära nende toimepanemist. Direktiivi 2004/83 peamine eesmärk – nagu see on kirja pandud direktiivi põhjenduses 6 – seevastu on tagada ühelt poolt, et kõik liikmesriigid kohaldavad ühiseid kriteeriume nende isikute tuvastamiseks, kellel on tõeline vajadus rahvusvahelise kaitse järele, ja teiselt poolt, et kõnealustele isikutele on kõigis liikmesriikides kättesaadavad minimaalsed hüved. Mis konkreetsemalt puutub täiendava kaitse saajatesse, siis direktiivi eesmärk on anda liikmesriikide territooriumil analoogne kaitse sellega, mille annab pagulastele 28. juulil 1951 Genfis allkirjastatud pagulasseisundi konventsioon (*United Nations Treaty Series*, 189. kd, lk 150, nr 2545 (1954)), sellistele isikutele, keda ei saa küll käsitada pagulastena, kuid kellel on päritoluriiki tagasisaatmise korral oht muu hulgas langeda piinamise või ebainimliku ja väarikust alandava kohtlemise ohvriks.
- 56 Seega – ilma, et eirataks nende kahe korra konkreetset kohaldamisala – ei saa sellises olukorras, nagu on MP, oleva kolmanda riigi kodaniku võimalus saada täiendavat kaitset tuleneda piinamisvastase konventsiooni artikli 14 mis tahes rikkumisest, mille selle kodaniku päritoluriik toime paneb.
- 57 Järelikult tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kontrollida – arvestades kõiki ajakohastatud ja olulisi andmeid, sealhulgas rahvusvaheliste organisatsioonide ja valitsusväliste inimõigusi kaitsvate organisatsioonide aruandeid –, kas käesoleval juhul on MP tagasisaatmisel tema päritoluriiki oht, et talle tahtlikult ei võimaldata selle riigi ametivõimude poolse piinamise tagajärjel tekkinud füüsiliste või vaimsete järelmõjude nõuetekohast ravi. See oleks nii eelkõige siis, kui sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas käsitletav – kus kolmanda riigi kodanik võiks sooritada päritoluriigi ametivõimude poolt varem aset leidnud piinamisest tuleneva trauma tõttu enesetapu – oleks ilmne, et need ametivõimud ei ole vaatamata piinamisvastase konventsiooni artiklist 14 tulenevatele kohustustele valmis tagama tema rehabilitatsiooni. Selline oht oleks ka siis, kui selguks, et nimetatud ametivõimud võtavad diskrimineeriva hoiaku ravi võimaldamisel, mille tõttu on teatavatel etnilistel rühmadel või isikute kategooriatel, kuhu MP kuulub, raskendatud saada nende ametivõimude poolse piinamise tagajärjel tekkinud füüsilistele või vaimsete järelmõjudele vastavat ravi.
- 58 Eeltoodust tuleneb, et direktiivi 2004/83 artikli 2 punkti e ja artikli 15 punkti b koosmõjus harta artikliga 4 tuleb tõlgendada nii, et täiendava kaitse seisund antakse kolmanda riigi kodanikule, keda ametivõimud on tema päritoluriigis minevikus piinanud ja kellel pole sellesse riiki tagasisaatmise korral enam sellist ohtu, kuid kelle füüsiline ja vaimne tervis võivad sellisel juhul oluliselt halveneda, tekitades tõsise ohu, et see kodanik sooritab enesetapu talle varem osaks saanud piinamisest tuleneva trauma tõttu, kui on reaalne oht, et nimetatud riigis sellele kodanikule tahtlikult ei võimaldata kõnealuse piinamise tagajärjel tekkinud füüsilistele või vaimsetele järelmõjudele vastavat ravi – asjaolu, mida tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul.

Kohtukulud

- 59 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/83/EÜ miinimumnõuete kohta, mida kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad täitma, et saada pagulase või muul põhjusel rahvusvahelist kaitset vajava isiku staatus, ja antava kaitse sisu kohta, artikli 2 punkti e ja artikli 15 punkti b koosmõjus Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 4 tuleb tõlgendada nii, et täiendava kaitse seisund antakse kolmanda riigi kodanikule, keda ametivõimud on tema päritoluriigis minevikus piinanud ja kellel pole sellesse riiki tagasisaatmise korral enam sellist ohtu, kuid kelle füüsiline ja vaimne tervis võivad sellisel juhul oluliselt halveneda, tekitades tõsise ohu, et see kodanik sooritab enesetapu talle varem osaks saanud piinamisest tuleneva trauma tõttu, kui on reaalne oht, et nimetatud riigis sellele kodanikule tahtlikult ei võimaldata kõnealuse piinamise tagajärjel tekkinud füüsilistele või vaimsetele järelmõjudele vastavat ravi – asjaolu, mida tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul.

Allkirjad